

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЛИСТ

25 червня 2020 року № 1/9-348

Щодо створення інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти

Керівникам департаментів (управлінь)
освіти і науки обласних,
Київської міської державних адміністрацій

Керівникам закладів післядипломної
педагогічної освіти

Керівникам закладів дошкільної освіти

На виконання завдання 1.2.5 «Створення сучасного, безпечного та комфортного освітнього середовища» оперативного плану Міністерства освіти і науки України до 2024 року, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 27.12.2019 р. № 1640, Міністерство надає рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища, зокрема універсального дизайну та розумного пристосування будівель, приміщень та прибудинкових територій, в закладах дошкільної освіти.

Просимо довести зазначену інформацію до відома органів управління освітою, працівників закладів освіти, які надають послуги дітям раннього та дошкільного віку.

З повагою
Т. в. о. Міністра
Л. Мандзій

Додаток до листа МОН
від 25.06.2020 № 1/9-348

Рекомендації щодо створення інклюзивного освітнього середовища, зокрема універсального дизайну та розумного пристосування будівель, приміщень та прибудинкових територій, в закладах дошкільної освіти.

Впровадження інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами раннього та дошкільного віку (далі — дітей з ООП) передбачає створення для них комфортного освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини та забезпечило б належні умови для здобуття освіти відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, отримання корекційно-розвиткових послуг, спрямованої на усунення порушень психофізичного розвитку дитини, ранньої соціалізації тощо.

Невід'ємною складовою організації освітнього простору для дітей з ООП в умовах закладу освіти є забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування будівель, приміщень та прибудинкових територій, а також наявність ресурсної кімнати.

Порядком організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530, передбачено, що засновник (засновники) закладу дошкільної освіти за умови створення інклюзивної групи має забезпечити в установленому законодавством порядку:

приведення території закладу, будівель та приміщень у відповідність із вимогами державних будівельних норм щодо закладів дошкільної освіти та інклюзивності;

створення відповідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази, у тому числі забезпечення необхідними навчально-методичними та навчально-наочними посібниками, навчально-дидактичним й ігровим обладнанням;

облаштування ресурсної кімнати для проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять тощо.

Державними будівельними нормами ДБН В.2.2-4:2018 «Будинки і споруди. Заклади дошкільної освіти», затвердженими наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 25.04.2018 № 107 (далі — ДБН В.2.2-4:2018), передбачено, що при будівництві нових (реконструкції) закладів дошкільної освіти обов'язкове проектування на першому поверсі будівлі групового осередку для інклюзивної групи, в якому додатково розміщується ресурсна кімната площею не менше ніж 16 м². Вона повинна мати вихід у загальний коридор. Двері в такому осередку мають бути завширшки не менше ніж 0,9 м.

Створення в закладі дошкільної освіти ресурсної кімнати — є важливим кроком на шляху формування ефективного інклюзивного освітнього середовища для дітей з ООП для забезпечення реалізації права дітей на здобуття якісної дошкільної освіти, їх фізичного, розумового і духовного розвитку.

При створенні ресурсних кімнат важливо дотримуватися ДБН В.2.2-4:2018 та ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення», Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234 (далі — Санітарний регламент) та інших норм і правил.

Створюючи ресурсну кімнату, необхідно звернути увагу на:

1) предметно-просторове планування:

- кімната має бути достатньо просторою та незахаращеною зайвим обладнанням;

- слід уникати предметів, які можуть спричинити травмування;

2) освітлення та вентиляція:

- приміщення повинне мати природне освітлення, однак необхідно передбачити штори, жалюзі, ролети або інші види захисту;

робоче освітлення здійснюється люмінесцентними лампами, допускається використання світлодіодних ламп, світильників, які відповідають вимогам Санітарного регламенту, ДБН В.2.2-4:2018;

- розрахункова температура повітря — +19—23 °С;

3) санітарно-гігієнічні умови:

- в ресурсній кімнаті, або поруч з нею, має бути розташована умивальна раковина;

- з ресурсної кімнати має бути швидкий доступ до туалетної кімнати;

4) зовнішній шумовий фон:

не бажано, щоб поруч з ресурсною кімнатою знаходилися спортивний або музичний зали, це може перешкоджати проведенню корекційно-розвиткових занять.

Гама кольорів та текстур обладнання в ресурсній кімнаті підбирається максимально нейтральних та природніх відтінків, лише деякі меблі можуть мати насичене забарвлення, являючись яскравими акцентами інтер'єру кімнати.

Вимоги до обладнання та опис призначення ресурсної кімнати міститься у Типовому переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів освіти, затвердженого наказом МОН 23.04.2018 № 414 (із змінами), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 11 травня 2018 р. за № 582/32034 (далі — Типовий перелік спеціальних засобів корекції).

Основне призначення ресурсної кімнати — створення комфортного простору для організації освітнього процесу дітей з ООП на основі застосування особистісно-орієнтованих методів. Вона має бути зручною та затишною, водночас максимально функціональною, спеціально облаштованим приміщенням, призначеним для розвитку дітей з ООП, гармонізації їхнього психоемоційного стану, надання (проведення) психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять).

Для цього приміщення ресурсної кімнати може бути поділено за допомогою стаціонарної або мобільної перегородки на дві зони — навчально-пізнавальну та ігрову. У навчально-пізнавальній зоні може здійснюватися процес навчання (корекції) дітей з ООП (груповий або індивідуальний). В ігровій зоні створюється простір, який сприятиме покращенню психоемоційного стану дітей, зниженню у них тривожності, агресії, нервового збудження тощо.

Використання ресурсної кімнати дасть можливість підвищити ефективність освітнього процесу та соціалізації дітей з ООП на основі сенсорної стимуляції та емоційного розвантаження, допоможе гасити спалахи роздратування, невротичні стани та агресивну поведінку.

У дітей з порушеннями розвитку такі пізнавальні сфери, як зір, слух, тактильні відчуття, вестибулярний апарат, часто працюють розгалужено. Тому важливо, щоб у ресурсній кімнаті були зібрані стимулятори, які діють на всі сенсорні сфери дітей: зорові (світло і колір), слухові (звуки (музика)), нюхові (легкі аромати), тактильні (іграшки, обладнання різні за структурою) відчуття.

Супроводження дітей з ООП до ресурсної кімнати можуть здійснювати асистент вихователя, вихователь, асистент дитини, вчитель-дефектолог, практичний психолог або інші працівники закладу освіти. Заборонено залишати дітей в ресурсній кімнаті без нагляду.

Для зручності керівником (заступником керівника) може бути складений розклад використання ресурсної кімнати для надання (проведення) психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять).

Ресурсна кімната може використовуватися усіма учасниками освітнього процесу. В разі потреби та за умов наявності необхідних ресурсів (вільних приміщень, коштів для обладнання) в закладі освіти може бути створено більше однієї ресурсної кімнати.

Незамінним інструментом для адаптації дітей до умов навколишнього середовища та розвитку є сенсорна кімната (сенсорний куток) — це спеціально організоване середовище, оснащене обладнанням для стимуляції систем сприйняття: тактильної, слухової, зорової, смакової, нюхової та вестибулярної.

Вона стимулює активність дітей з низькою мотивацією до навчання, аутичними або психомоторними розладами і розслаблює дітей з підвищеною агресією, тривожними розладами, гіперактивністю.

Завдяки процедурам стимуляції різних сенсорних систем, можна домогтися таких ефектів:

- розслаблення — зняття м'язового та емоційного напруження;
- стимуляція сенсорного сприйняття і рухової активності;
- розвиток концентрації і управління увагою;
- підвищення позитивних емоцій шляхом стимулювання психічної і пізнавальної активності;
- розвиток правої півкулі головного мозку, а значить — творчих здібностей, уяви, інтуїції;
- корекція і відновлення зорово-моторної координації;
- корекція та відновлення рецепторної чутливості;
- корекція психічних станів — зниження агресії та тривожності;
- профілактика розумової і фізичної перевтоми.

Сенсорні кімнати в закладах дошкільної освіти можуть бути облаштовані світловим пучком для психологічного розвантаження, сенсорними світловими іграшками, інтерактивними панелями з сенсорними датчиками, м'якими пазлами, конструкторами, звуковим обладнанням, безкаркасними меблями тощо.

Використання сенсорної кімнати допомагає дитині з ООП відволіктись від освітнього процесу, розслабитись і заспокоїтись. Особливо відчуття спокою та безпеки є важливою складовою життя дітей з аутизмом.

Типовим переліком спеціальних засобів корекції визначено вимоги до обладнання для сенсорної кімнати (сенсорного кутка), кабінету психологічної реабілітації. Сенсорний куток може розміщуватися в ресурсній кімнаті, кабінеті психолога тощо.

Реалізація права дітей з ООП щодо рівного доступу до якісної дошкільної освіти вимагає забезпечення безбар'єрного доступу до закладів освіти та організації безпечного інклюзивного освітнього середовища.

Основними елементами забезпечення архітектурної доступності та умов для організації інклюзивного навчання в закладі освіти є:

доступність прилеглої території до будівлі закладу освіти (шляхи руху, зона паркування транспорту);

безбар'єрний вхід (входи, виходи, сходи, пандуси); безперешкодний рух в приміщеннях (коридори, ліфти, підйомники, позначення, піктограми);

доступність до дверних і відкритих прорізів;

пристосування приміщень (шляхів руху, загальних і санітарних приміщень, рекреаційних зон).

Заходи щодо доступності освітнього середовища потребують забезпечення виконання обов'язкових регламентних вимог, дотримання технічних характеристик матеріалів, обладнання, визначених відповідними державними будівельними нормами (ДБН) і державними стандартами України (ДСТУ).

При розробленні проектно-кошторисної документації для будівництва, реконструкції, капітального ремонту або технічного переоснащення закладів дошкільної освіти необхідно дотримуватись ДБН і ДСТУ, що дозволить реалізувати безбар'єрне середовище.

Нормативно-правові акти щодо забезпечення доступності

Нормативний документ	Регламентує
ЗУ «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» ¹ від 15.01.2015 № 124-VIII	Визначає відповідності введеної в обіг, наданої на ринку або введеної в експлуатацію в Україні продукції вимогам усіх чинних технічних регламентів. Незабезпеченість доступності закладів освіти всіх рівнів буде розцінюватись як порушення обов'язкових регламентних вимог і небезпека для споживачів послуг, що надаються цими закладами
ЗУ «Про архітектурну діяльність» ² від 20.05.1999 № 687-XIV	Дозволяє замовнику для конкретного об'єкта визначити в завданні на проектування планувальні, архітектурні, інженерні і технологічні рішення та властивості об'єкта архітектури. Не допускає в завданні на проектування вимоги, що суперечать нормам законодавства України, державним стандартам і правилам.
ЗУ «Про будівельні норми» ³ від 05.11.2009 № 1704-VI	Визначає ДБН як нормативний акт, що містить обов'язкові вимоги для всіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, які проводять будівельну, містобудівну, архітектурну діяльність та забезпечують виготовлення продукції будівельного призначення.
Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності ⁴ Постанова КМУ від 30 грудня 2015 р. № 1187	Наведено основні вимоги щодо забезпечення доступності в закладах дошкільної освіти. Ліцензійні вимоги передбачають обов'язковість комплексної доступності як будівлі, її приміщень, так і прилеглої території. Визначено основні ознаки безперешкодного доступу до будівель, групових приміщень закладів дошкільної освіти та безпеки пересування для маломобільних груп населення.
Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів ⁵ Наказ МОЗ України «Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів» від 24.03.2016 №234	Визначає санітарно-епідеміологічні вимоги до закладів дошкільної освіти усіх форм власності (створених у тому числі в житлових та нежитлових приміщеннях), виконання яких дозволяє створити нешкідливі умови розвитку, виховання, навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я дітей.
ДБН В.2.2-40-2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» ⁶	Визначає обов'язкові вимоги щодо забезпечення рівних прав на використання будинків і споруд різними верствами населення, в тому числі особами з інвалідністю, при проектуванні, будівництві нових та реконструкції, реставрації, капітальному ремонті та технічному переоснащенні існуючих цивільних будівель і споруд. Містить перелік нормативно-правових і нормативних актів, вимоги яких необхідно враховувати при забезпеченні доступності.
ДБН В.2.2-4:2018 «Будинки і споруди. Заклади дошкільної освіти» ⁷	Містять конкретні вимоги щодо забезпечення доступності будівель, споруд і приміщень закладу дошкільної освіти для організації інклюзивного навчання дітей з ООП.

ДБН В.2.2-9-2009 «Будинки і споруди. Громадські будинки та споруди. Основні положення» ⁸	Сформульовано вимоги до вузлів та комунікацій, спеціальних ліфтів і підйомників, шляхів евакуації, наводяться вимоги до параметрів зон, просторів та елементів будинків і приміщень
ДБН В.2.3-4:2015 «Автомобільні дороги. Споруди транспорту» ⁹	Вимоги до пішохідних доріжок, можливості руху по них крісел колісних.
ДБН В.2.3-5:2018 «Вулиці та дороги населених пунктів» ¹⁰	Надаються вимоги до пішохідних доріжок і тротуарів для руху маломобільних груп населення.
ДСТУ-Н Б В.2.2-31:2011 «Настанова з облаштування будинків і споруд цивільного призначення елементами доступності для осіб з вадами зору та слуху» ¹¹	Поширюється на проектування та реконструкцію будинків і споруд громадського призначення з урахуванням потреб осіб з порушенням зору та слуху, облаштування тактильних наземних та підлогових покажчиків, інформаційне та інженерне обладнання для осіб з порушеннями слуху.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/npd-doc?npids=show/124-19>

² <https://zakon.rada.gov.ua/npd-doc?npids=show/687-14>

³ <https://zakon.rada.gov.ua/npd-doc?npids=show/1704-17>

⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/npd-doc?npids=show/347-2018-%D0%BF>

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/npd-doc?npids=show/z0563-16>

⁶ https://dbn.co.ua/load/normativv/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832

⁷ <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/V224IB.pdf-....pdf>

⁸ <https://dbn.co.ua/load/normativv/dbn/1-1-0-405>

⁹ <https://dbn.co.ua/load/normativv/dbn/1-1-0-197>

¹⁰ <https://dbn.co.ua/load/normativv/dbn/1-1-0-199>

¹¹ <https://dbn.co.ua/load/normativv/dstu/5-1-0-1015>

З метою надання інформаційної підтримки органам місцевого самоврядування щодо створення безбар'єрності та умов для інклюзивного навчання в закладах освіти Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України підготовлено інформаційний посібник «Новий освітній простір. Безбар'єрність», який можна завантажити за посиланням: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/408/NOP_Bezbaryernist.pdf.

Таким чином, забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування навколишнього середовища, в тому числі створення ресурсної кімнати, є невід'ємною частиною інклюзивного простору та забезпечує основу для належної організації дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами.

В. о. генерального директора
директорату дошкільної,
позашкільної та інклюзивної освіти
В. Сальков